

INSTYTUCJE PRAWA RODZINNEGO

REDAKCJA NAUKOWA

Jakub M. Łukasiewicz

Stanisław Grobel

Jakub M. Łukasiewicz

Rafał Łukasiewicz

Jerzy Wiktor

PRAKTYCZNY KOMENTARZ

WZORY PISM I DOKUMENTY

Wolters Kluwer

INSTYTUCJE PRAWA RODZINNEGO

REDAKCJA NAUKOWA

Jakub M. Łukasiewicz

Stanisław Grobel
Jakub M. Łukasiewicz
Rafał Łukasiewicz
Jerzy Wiktor

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

PRAKTYCZNY KOMENTARZ

WZORY PISM I DOKUMENTY

Stan prawny na 31 lipca 2014 r.

Recenzent

Dr hab. prof. UKSW Grzegorz Jędrejek

Wydawca

Magdalena Przek-Ślesicka

Redaktor prowadzący

Joanna Maź

Opracowanie redakcyjne

Ewa Wiater

Łamanie

Justluk Łukasz Drzewiecki, Krystyna Szych

Poszczególne części publikacji opracowali:

Stanisław Grobel – 1.1, 1.2, 1.7, 7.1–7.6

Jakub M. Łukasiewicz – 1.3–1.6, 2.1–6.6 (poza 2.6), 7.8–7.10, 10.1–11.4

Rafał Łukasiewicz – 6.7, 7.7, 7.11, 8.1–9.14 (poza 8.3.3 i 9.11.3)

Jerzy Wiktor – 1.8, 1.8.1, 1.8.2, 1.9, 9.11.3

Jakub M. Łukasiewicz, Rafał Łukasiewicz – 8.3.3

Jakub M. Łukasiewicz, Jerzy Wiktor – 1.8.3, 1.8.4, 2.6

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN: 978-83-264-3349-8

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Przedmowa	13
Rozdział 1	
Zagadnienia wstępne	15
1.1. Człowiek a społeczeństwo	16
1.2. Stosunek społeczny a stosunek prawny	17
1.3. Stosunek rodzinny a stosunek rodzinno-prawny	19
1.4. Rodzaje stosunków rodzinno-prawnych	20
1.5. Pojęcie rodziny na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	22
1.6. Stosunek rodzinno-prawny a rodzina	24
1.7. Stosunek pokrewieństwa i powinowactwa	25
1.8. Stan cywilny	27
1.8.1. Akta stanu cywilnego	28
1.8.2. Moc dowodowa akt stanu cywilnego	30
1.8.3. Sporządzanie akt stanu cywilnego	30
1.8.4. Transkrypcja zagranicznych akt stanu cywilnego	33
1.9. Wzory pism i dokumentów	35
Rozdział 2	
Zawarcie małżeństwa	48
2.1. Zagadnienia wstępne	49
2.2. Dwie formy zawarcia małżeństwa	50
2.3. Zawarcie małżeństwa jako specyficzna czynność prawna	52
2.4. Przesłanki istnienia małżeństwa	54
2.5. Przesłanki formalno-porządkowe zawarcia małżeństwa wspólne dla formy cywilnej i wyznaniowej	58
2.6. Przesłanki formalno-porządkowe zawarcia małżeństwa odmienne dla formy cywilnej i wyznaniowej	60
2.7. Przeszkody małżeńskie	63
2.8. Wady oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński	66
2.9. Zawarcie małżeństwa z cudzoziemcem na terenie Rzeczypospolitej Polskiej ...	70
2.10. Uznanie małżeństw zawartych poza granicami kraju	71

2.11. Wzory pism i dokumentów	74
2.12. Wybrane orzecznictwo	81
Rozdział 3	
Prawa i obowiązki małżonków	87
3.1. Zagadnienia wstępne	87
3.2. Nazwisko małżonków	89
3.3. Obowiązek zaspokajania materialnych potrzeb rodziny	90
3.4. Uprawnienie do reprezentacji małżonka	91
3.5. Solidarna odpowiedzialność małżonków za zobowiązania zaciągnięte na zwykłe potrzeby rodziny	92
3.6. Wybrane orzecznictwo	95
Rozdział 4	
Małżeńskie ustroje majątkowe	98
4.1. Zagadnienia wstępne	100
4.2. Ustrój wspólności ustawowej	103
4.2.1. Skład majątku wspólnego	107
4.2.2. Skład majątku osobistego	107
4.2.3. Zarząd majątkiem wspólnym	112
4.2.4. Odpowiedzialność małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania	116
4.2.5. Status prawny małżonka wyrażającego zgodę na zobowiązanie na podstawie art. 41 k.r.o.	119
4.2.6. Ustanie małżeńskiej wspólności majątkowej	121
4.2.6.1. Ustanie wspólności w wyniku śmierci jednego z małżonków ...	124
4.2.6.2. Uprawnienia małżonka do środków zgromadzonych w otwartym funduszu emerytalnym	127
4.3. Małżeńskie umowy majątkowe	132
4.4. Ustrój przymusowy	139
4.5. Wybrane orzecznictwo	140
Rozdział 5	
Ustanie małżeństwa	145
5.1. Zagadnienia wstępne	146
5.2. Rozwód	146
5.2.1. Rozstrzygnięcia w wyroku rozwodowym	147
5.2.2. Pozew o rozwód	153
5.3. Unieważnienie małżeństwa	157
5.4. Ustalenie nieistnienia małżeństwa	160
5.5. Wybrane orzecznictwo	160
Rozdział 6	
Pochodzenie dziecka	165
6.1. Zagadnienia wstępne	165

6.2.	Ustalenie i zaprzeczenie macierzyństwa	166
6.3.	Domniemanie pochodzenia dziecka małżeńskiego oraz zaprzeczenie ojcostwa	171
6.4.	Uznanie dziecka i ustalenie bezskuteczności uznania dziecka	174
6.5.	Sądowe ustalenie ojcostwa	177
6.6.	Nazwisko dziecka	178
6.7.	Wybrane orzecznictwo	181

Rozdział 7

Władza rodzicielska	184
7.1. Wiadomości ogólne	185
7.2. Powstanie władzy rodzicielskiej	186
7.3. Czas trwania władzy rodzicielskiej	187
7.4. Podmioty sprawujące władzę rodzicielską	187
7.5. Treść władzy rodzicielskiej	189
7.6. Wykonywanie władzy rodzicielskiej	194
7.7. Ustanie władzy rodzicielskiej oraz jej modyfikacje	196
7.7.1. Ograniczenie władzy rodzicielskiej z powodu rozłączenia rodziców ...	198
7.7.2. Ograniczenie władzy rodzicielskiej na podstawie art. 109 k.r.o.	199
7.7.3. Ograniczenie władzy rodzicielskiej na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich	200
7.8. Prawa i obowiązki pomiędzy rodzicami a dzieckiem niezależne od władzy rodzicielskiej	202
7.9. Wykonanie kontaktów z dzieckiem wraz z wzorami pism	205
7.10. Odebranie dziecka przez kuratora wraz z wzorami pism	210
7.11. Wybrane orzecznictwo	212

Rozdział 8

Pieczą zastępczą	216
8.1. Wspieranie rodziny i pieczę zastępczą nad dzieckiem – uwagi ogólne	218
8.2. Wspieranie pieczy rodzicielskiej	218
8.3. Wiadomości ogólne o pieczy zastępczej	221
8.3.1. Pieczę podzieloną	224
8.3.2. Formy pieczy zastępczej	225
8.3.3. Rodzinna pieczę zastępcza	226
8.3.4. Instytucjonalna pieczę zastępcza	230
8.4. Pieczę zastępcza a pieczę następcza	233
8.5. Wybrane orzecznictwo	233

Rozdział 9

Przysposobienie	235
9.1. Ewolucja instytucji przysposobienia (adopcji)	237
9.2. Przysposobienie w polskim porządku prawnym – informacje wprowadzające	238
9.3. Przestanki przysposobienia	238

9.4.	Przesłanki dotyczące przysposobianego	239
9.5.	Przesłanki dotyczące przysposabiających	240
9.6.	Przesłanki dotyczące osób trzecich	241
9.7.	Przysposobienie singularne oraz wspólne	244
9.8.	Przedmiotowe rodzaje przysposobienia	247
9.8.1.	Przysposobienie pełne (rozwiązywalne)	248
9.8.2.	Przysposobienie niepełne	252
9.8.3.	Przysposobienie całkowite	253
9.9.	Przysposobienie przez ośrodek oraz adopcja ze wskazaniem	254
9.10.	Przysposobienie zagraniczne	255
9.11.	Procedura przysposobienia	258
9.11.1.	Etap przed ośrodkiem adopcyjnym	258
9.11.2.	Etap przed sądem opiekuńczym	261
9.11.3.	Etap przed urzędem stanu cywilnego	262
9.12.	Ustanie przysposobienia	274
9.13.	Rozwiązanie przysposobienia	275
9.14.	Wybrane orzecznictwo	277

Rozdział 10

Obowiązek alimentacyjny	281
10.1. Zagadnienia wstępne	282
10.2. Źródła stosunku alimentacyjnego	283
10.3. Stosunek alimentacyjny a obowiązek alimentacyjny	283
10.4. Cechy obowiązku alimentacyjnego	284
10.5. Alimenty a inne źródła utrzymania	287
10.6. Kolejność obowiązku alimentacyjnego	287
10.7. Przesłanki i zakres roszczeń alimentacyjnych	293
10.8. Postępowanie wobec dłużników alimentacyjnych	296
10.9. Nabycie świadczeń od funduszu alimentacyjnego	302
10.10. Pozew o alimenty	303
10.11. Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych	307
10.12. Sprawa o rozwód i separację a sprawa alimentacyjna	308
10.13. Wzory pism i innych dokumentów	310
10.14. Wybrane orzecznictwo	325

Rozdział 11

Opieka i kuratela	328
11.1. Uwagi ogólne	328
11.2. Opieka	329
11.3. Kuratela	332
11.4. Wybrane orzecznictwo	333

Załącznik	335
------------------------	-----

Bibliografia	339
---------------------------	-----

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- k.s.h. – ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
- nowelizacja z 2004 r. – ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691)
- p.a.s.c. – ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264 z późn. zm.)
- p.p.m. – ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 80, poz. 432)
- r.u.s.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 259)
- u.k.s.c. – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 z późn. zm.)
- u.p.o.u.a. – ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1228 z późn. zm.)
- u.p.p.r. – ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.)
- u.s.u.s. – ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. 2013 r. poz. 1442 z późn. zm.)

- u.w.r.p.z. – ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm.)

Czasopisma i publikatory

- AUMCS – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
AUWr. – Acta Universitatis Wratislaviensis
CPH – Czasopismo Prawno-Historyczne
EP – Edukacja Prawnicza
GSP – Gdańskie Studia Prawnicze
KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
MP – Monitor Prawniczy
NP – Nowe Prawo
OSN – Orzeczenia Sądu Najwyższego
OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNPG – Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP – Państwo i Prawo
POW – Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
PPiA – Przegląd Prawa i Administracji
PS – Przegląd Sądowy
PWS – Problemy Wymiaru Sprawiedliwości
RiP – Rodzina i Prawo
RNP KUL – Roczniki Nauk Prawnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RZN – Rzeszowskie Zeszyty Naukowe
SC – Studia Cywilistyczne
SP – Studia Prawnicze
SPE – Studia Prawno-Ekonomiczne
SPW – Studia z Prawa Wyznaniowego
St. Iur. – Studia Iuridica
St. Iur. Lubl. – Studia Iuridica Lublinensia
St. Socj. – Studia Socjologiczne
ZNUJ – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUR – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego
ZNUW – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego

Inne

FUS	– Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
OFE	– otwarty fundusz emerytalny/otwarte fundusze emerytalne
RFSRR	– Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
USC	– urząd stanu cywilnego
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny
ZUS	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych

PRZEDMOWA

Publikacja, którą Państwo otrzymują, stanowi próbę syntetycznej i zwięzłej prezentacji wybranych **instytucji prawa rodzinnego**, swoistego rodzaju przewodnik tematyczny, a także owoc współpracy pracowników Uniwersytetu Rzeszowskiego ze specjalistami – praktykami. Zawarte w książce rozważania teoretyczne zostały przedstawione w możliwie przejrzysty i czytelny sposób, pozwalający Czytelnikowi na samodzielne studiowanie i zgłębianie tej niezwykle interesującej dziedziny prawa. Zamieszczone zaś w pracy objaśnienia rysunkowe (blisko 60 tabel, wzorów oraz ilustracji) ujawniają zamierzone ambicje autorów do traktowania niniejszego opracowania jako przystępnej i komunikatywnej „lektury dla każdego”. Książka jest bowiem adresowana do tych wszystkich, którzy po raz pierwszy stykają się z materiałem prawa rodzinnego, jak i tych, którzy pragną swą wiedzę usystematyzować, uzupełnić lub też próbują skomplikowane zagadnienia teoretyczne dostrzec w kontekście ich praktycznego zastosowania. Nieprzypadkowo monografię wzbogacają liczne wzory dokumentów, oświadczenia i zaświadczenia, a także wzory pism procesowych z jednoczesnym ich omówieniem w formie krótkich autorskich komentarzy. W niektórych fragmentach sygnalizowane są także nowe problemy badawcze, które pozwalają Czytelnikowi ukazać niezwykle złożoność teoretycznych zagadnień prawa rodzinnego, a także mogą stanowić impuls do samodzielnego ich analizowania. Na marginesie zaznaczyć należy, iż opracowanie niniejsze w żadnej mierze nie pretenduje do roli podręcznika akademickiego. Na rynku dostępnych jest bowiem wiele wybitnych prac tego typu, autorstwa m.in. M. Andrzejewskiego, J. Ignatowicza i M. Nazara, T. Smyczyńskiego, T. Sokołowskiego, J. Strzebińczyka, czy też A. Zielińskiego. Wskazane pozycje stanowiły źródło inspiracji do stworzenia niniejszej publikacji, która za swój główny cel przyjęła jedynie prezentację niektórych instytucji prawa rodzinnego z jednoczesnym zerwaniem z kanonem czysto teoretycznych rozważań akademickich na rzecz dyskursu teoretyczno-praktycznego z położeniem akcentu właśnie na praktyczne zastosowanie. Realizacja tego celu nie byłaby oczywiście możliwa, gdyby nie współpraca środowisk akademickich, w tym dr. hab. S. Grobla – prof. UR, dr. J.M. Łukasiewicza oraz mgr. R. Łukasiewicza z osobami stosującymi prawo na co dzień. Nieprzypadkowo wśród autorów znalazł się także mgr J. Wiktor – kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Rzeszowie.

Autorzy pragną w tym miejscu podziękować wszystkim zaangażowanym osobom, które przyczyniły się do powstania niniejszej publikacji, w tym przede wszystkim pracownikom Urzędu Stanu Cywilnego w Rzeszowie, pracownikom Ośrodka Adopcyjnego, a także Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie.

Szczególne podziękowania należą się Recenzentowi – Panu Profesorowi Grzegorzowi Jędrejkowi – za wnikliwą analizę oraz cenne wskazówki dotyczące zagadnień merytorycznych.

Jednocześnie serdeczne podziękowania za słowo wsparcia, pomoc i życzliwą krytykę należą się Pani Sędzi Sądu Okręgowego w Rzeszowie Barbarze Chłędowskiej, Panu adw. dr. Andrzejowi Maciągowi, a także Panu dr. Michałowi Chajdzie.

Rzeszów, czerwiec 2014 r.

*Jakub M. Łukasiewicz
Stanisław Grobel
Jerzy Wiktor
Rafał Łukasiewicz*

Rozdział 1

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Literatura: B. Banasiewicz, „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny”. O niektórych implikacjach art. 18. Konstytucji RP, KPP 2013, z. 3; B. Brzeziński, J. Jezierski, *Pozycja rodziny w polskim prawie podatkowym* (w:) *Studia Podatkowe*, red. J. Głuchowski, Toruń 1991; W. Czachórski (red.), A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2003; A. Czajkowska, *Zmiana imion i nazwisk*, Warszawa 2007; A. Czajkowska, E. Pachniewska, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz, orzecznictwo, wzory dokumentów i pism*, Warszawa 2005; S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2004; A. Dziega, *Uniwersytet Katolicki – Właściwe miejsce do refleksji nad rodziną – słowo na otwarcie konferencji* (w:) *Prawo rodzinne w Polsce i Europie. Zagadnienia wybrane*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005; M. Goettel, *Umowy w prawie rodzinnym – zarys koncepcji* (w:) *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 1, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008; N. Goodman, *Wstęp do socjologii*, Poznań 1997; S. Grzybowski, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1980; J. Gwiazdomorski, *Krewni uprawnieni do żądania i obowiązani do dostarczania środków utrzymania*, PiP 1954, z. 9; J. Gwiazdomorski, *Roszczenia matki dziecka pozamałżeńskiego przeciwko jego ojcu, który nie jest jej mężem*, RPEiS 1974, z. 3; S. Ehrlich, *Stosunek prawny – węzłowe zagadnienie teorii prawa*, PiP 1980, z. 3; M. Holzer, K. Eckhardt, *Wstęp do prawoznawstwa*, Przemysław 2002; J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010; W. Jacher, *Więź społeczna w teorii i praktyce*, Katowice 1987; A. Klein, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego*, Wrocław 1976; A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964; *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2003; J. Kowalski, *Z zagadnień teorii stosunku prawnego*, PiP 1971, z. 6; F. Kwiatkowski, *Filozofia wieczysta w zarysie*, t. 3, Kraków 1947; J. Lande, *Nauka o normie prawnej*, Lublin 1956; W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1980; J. Laskowski, *Małżeństwo i rodzina*, Warszawa 1982; M. Lech-Chelmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2006; F. Longchamps de Bériet, *O używaniu pojęć w naukach prawnych*, ZNUW 1960, nr 27; J.M. Łukasiewicz, *Kilka słów o stosunkach rodzinno-prawnych podstawowych, zależnych i oderwanych*, ZNUR 2013, z. 77; M. Malikowski, *Pojęciowo-teoretyczne aspekty kontrowersji wokół istoty więzi społecznej*, St. Socj. 1979, nr 4; G. Maroń, *Wstęp do prawoznawstwa*, Rzeszów 2011; H. Mendras, *Elementy socjologii*, Wrocław 1997; K. Piasecki, *Prawo małżeńskie*, Warszawa 2011; M. Pilich, *Związki quasi-małżeńskie w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*, PiP 2011, z. 2; G.L. Seidler, H. Groszyk, J. Malarczyk, A. Pieniążek, *Wstęp do nauki*

o państwie i prawie, Lublin 1993; T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2005; T. Smoczyński, *Stosunek alimentacyjny a stosunek zobowiązaniowy*, RPEiS 1985, z. 1; T. Smoczyński (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 12, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2003; T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2008; E. Sujak, *Życie jako zadanie*, Warszawa 1982; M. Sychowicz (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006; *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.S. Piątkowski, Ossolineum 1985; S. Szer, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1966; J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1970; Z. Wasilkowska, *Model małżeństwa i rodziny w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, PiP 1974, z. 5; J. Winiarz, J. Gajda, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2001; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001; Z. Ziemiński, *Elementy socjologii*, Poznań 1994; Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawnoustwstwa*, Warszawa 1980.

1.1. Człowiek a społeczeństwo

Wszelkie rozważania na temat **rodziny** rozpocząć należy od rozstrzygnięcia, dlaczego człowiek pierwotny nie wybrał życia w stanie całkowitego „bezładu płciowego”, dlaczego nie ograniczył się do przypadkowych kontaktów seksualnych¹. Dlaczego to właśnie rodzina okazała się koniecznym warunkiem bytowym gatunku ludzkiego. Co przesądziło o tym, że to w rodzinie upatruje się dziś prakomórkę wszelkich struktur społecznych, zaś zagrożeń doszukuje się w zjawisku tzw. atomizacji.

Wskazany problem rozpocząć należy od ustalenia bardziej podstawowej niejasności, tj. czy człowiek, jako taki, stanowi z natury swej jednostkę **społeczną**, czy też przeciwnie, w instynkcie swym wpisane ma **aspoleczne** upodobanie. Udzielenie odpowiedzi pozytywnej warunkuje jednocześnie przyjęcie, że człowiek może posiadać naturę rodzinną, przeciwnie zaś stwierdzenie przekreśla przyrodzone skłonności człowieka do życia w familijnej gromadzie.

Jan Jakub Rousseau w ślad za Tomaszem Hobbesem uczył, że człowiek z natury swej jest **aspoleczny**. Wprawdzie Hobbes twierdził, że pierwotnym stanem człowieka jest wojna, zaś Rousseau głosił, że dobrego z natury człowieka zepsuła ludzka społeczność. Obaj jednakże twierdzili, że społeczeństwo jest tworem sztucznym i nienaturalnym. Przeciwny pogląd zakłada, że **człowiek przeznaczony jest do życia w społeczeństwie**. *Zoon politikon* – zwierzę towarzyskie – jak mawiał Arystoteles, i nie jest to przypadek. Każdy z nas wchodzi przecież w różnorakie relacje społeczne. Nikt nie funkcjonuje w całkowitym oderwaniu od reszty. Mimowolnie odczuwamy skłonność do zrzeszania się z innymi. Nie wystarczamy sobie sami pod względem fizycznym, umysłowym czy też moralnym. Nasza osobowość rozwija się w pełni dopiero w życiu społecznym. O tym, że tak jest, można się przekonać dzięki obserwacji. Wystarczy spojrzeć na okres niemowlęstwa. W swej nieporadności nowo narodzony człowiek pozbawiony jest przecież takich umiejętności, jak pozyskanie odzieży, zdobycie pokarmu czy też budowa schronienia. Słusznie stwierdzał św. Tomasz z Akwinu, iż człowiek, przychodząc na świat, samotnie żyć nie może. Z konieczności wymaga zaangażowa-

¹ F. Kwiatkowski, *Filozofia wieczysta w zarysie*, t. 3, Kraków 1947, s. 297.

nia rodziców w opiekę i wychowanie. Stąd też zroszumią staję się pierwotna relacja niemowlaka ze światem – relacja z matką. Wraz z rozwojem dziecka zakres tych relacji tylko się rozszerza; od rówieśników oraz osób starszych w drodze przekazu międzypokoleniowego pozyskujemy wiedzę, tradycję oraz wzorce moralne; to zaś, co opanowaliśmy przez doświadczenie, konfrontujemy z innymi ludźmi. Już samo przebywanie w towarzystwie nasuwa przyjemne skojarzenia. Do tego wszystkiego żadna jednostka bez pomocy drugiego człowieka nie może zrodzić dla siebie potomstwa. Dopiero dzięki seksualnej styczności dwóch osób odmiennej płci możliwa staje się prokreacja². Przeto i w tym zakresie nie jesteśmy samowystarczalni.

Podsumowując powyższe, stwierdzić należy jednoznacznie, że egzystencja każdego człowieka osadzona jest w organizmie społecznym. Doświadczamy tego zresztą na co dzień. Każdy z nas wchodzi przecież w różnorakie relacje towarzyskie, sąsiedzkie, intymne, służbowe czy też jakkolwiek rozumiane relacje incydentalne. Wszystkie wskazane relacje – stosunki – możemy nazwać **stosunkami społecznymi**, a te z nich, które prawodawca zdecydował się uregulować, określamy mianem tzw. **stosunków prawnych**³.

1.2. Stosunek społeczny a stosunek prawny

Jak zostało już powyżej stwierdzone, **stosunki prawne** to te **stosunki społeczne, które zostały uregulowane przez prawo**⁴. W nauce prawa cywilnego (w największym uproszczeniu) przedstawia się trzy elementy składowe stosunku prawnego: **podmiot, przedmiot** oraz **treść** – każde z tych pojęć zostanie poniżej w odrębnym punkcie hasłowo zaprezentowane⁵.

1. PODMIOT STOSUNKU PRAWNEGO. Do powstania stosunku prawnego z natury rzeczy konieczne jest występowanie przynajmniej dwóch stron, pomiędzy którymi stosunek ten zaistnieje. Istotne jest przy tym to, że stroną stosunku prawnego może być

² Tamże, s. 294 i n.

³ Istnieją poglądy zakładające, iż stosunek prawny jest zjawiskiem istniejącym tylko w świadomości ludzkiej, nie zaś poza nią – realnie. Takie stanowisko przyjmowali F. Longchamps de Bérier, K. Opałek oraz A. Klein. Por. F. Longchamps de Bérier, *O używaniu pojęć w naukach prawnych*, ZNUW 1960, nr 27, s. 11; A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964, s. 4; tenże, *Elementy stosunku prawnego prawa rzeczowego*, Wrocław 1976, s. 7, a także cytowane przez A. Kleina pozycje K. Opałka. Odmienne: Z. Ziemiński, *Problemy podstawowe prawoznawstwa*, Warszawa 1980, s. 317, 321 i n.; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 107; S. Ehrlich, *Stosunek prawny – węzłowe zagadnienie teorii prawa*, PiP 1980, z. 3, s. 74 i n.; J. Kowalski, *Z zagadnień teorii stosunku prawnego*, PiP 1971, z. 6, s. 934 i n. Przyjęcie, że stosunek prawny jest konstrukcją pojęciową, nie wydaje się błędne. Niemniej jednak uzasadnienie stanowiska przekracza ramy niniejszej publikacji.

⁴ Przyjęcie, że stosunki prawne to stosunki społeczne uregulowane przez prawo, jest pewnym skrótem myślowym. Należy bowiem zaznaczyć, że stosunek prawny nie ma swego bytu materialnego, gdyż nie istnieje w sensie bezpośrednim, tj. nie istnieje niezależnie od wszelkiego umysłu poznającego i nie jest zewnętrznym bodźcem naszych wrażeń zmysłowych. Jeżeli możemy mówić o istnieniu stosunku, to tylko w sensie pośrednim, tj. jako konstrukcji poznawczej i logicznej, dającej odbicie czegoś, co w rzeczywistości występuje obiektywnie. Można więc stwierdzić, że stosunek prawny jest stosunkiem faktycznym w tym sensie, że kryterium wyodrębnienia stosunku faktycznego zawarte jest w konstrukcji prawnej. Zagadnienie przekracza jednak ramy niniejszej publikacji. Zob. także A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego...*, s. 21 i 27.

⁵ Przyjęta struktura stosunku zobowiązaniowego jest znacząco uproszczona na potrzeby niniejszej publikacji. Za właściwe należy jednak uznać (z pewnymi wszakże zastrzeżeniami) proponowane przez A. Kleina elementy stosunku prawnego. Zob. A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego...*, s. 72 i n.

Stanisław Grobel – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Rzeszowskiego, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, kierownik Katedry Prawa na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu; autor publikacji z zakresu prawa cywilnego.

Jakub M. Łukasiewicz – doktor nauk prawnych, asystent w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji oraz w Instytucie Socjologii na Wydziale Socjologiczno-Historycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego; dyrektor Podkarpackiego Centrum Mediacji; mediator wpisany na listę stałych mediatorów Sądu Okręgowego w Rzeszowie; arbiter w Podkarpackim Stałym Sądzie Polubownym-Arbitrażowym; członek Rady Naukowej Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa; kierownik Uniwersyteckiej Poradni Prawnej przy Uniwersytecie Rzeszowskim; autor publikacji z zakresu prawa rodzinnego.

Rafał Łukasiewicz – asystent w Zakładzie Teorii Prawa i Doktryn Polityczno-Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego; mediator w Sądzie Okręgowym w Rzeszowie; członek Rady Naukowej Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa; opiekun sekcji prawa cywilnego Uniwersyteckiej Poradni Prawnej przy Uniwersytecie Rzeszowskim.

Jerzy Wiktor – kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Rzeszowie; prezes Zarządu Oddziału Stowarzyszenia Urzędników Stanu Cywilnego Rzeczypospolitej Polskiej w Rzeszowie.

■ Publikacja stanowi syntetyczną prezentację wybranych instytucji prawa rodzinnego. Zawarte w książce rozważania teoretyczne zostały przedstawione w możliwie przejrzysty i jasny sposób, pozwalający czytelnikowi na samodzielne studiowanie i zgłębianie tematyki. Pracę wzbogacają liczne wzory dokumentów, oświadczenia i zaświadczenia, a także wzory pism procesowych z jednoczesnym ich omówieniem w formie krótkich autorskich komentarzy. W niektórych fragmentach sygnalizowane są również nowe problemy badawcze, które ukazują niezwykłą złożoność teoretycznych zagadnień prawa rodzinnego, oraz mogą stanowić impuls do samodzielnego ich analizowania.

■ Książka przeznaczona jest zarówno dla osób, które po raz pierwszy stykają się z materią prawa rodzinnego, jak i dla tych, które pragną swoją wiedzę usystematyzować. Będzie ona pomocna pracownikom ośrodków opieki społecznej, urzędów stanu cywilnego, sądów, kancelarii prawnych, a także aplikantom zawodów prawniczych oraz studentom prawa.

ISBN 978-83-264-3349-8

9 788326 433498

Cena 39 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9 788326 433498 W01P01